

IRMINA MAZUREK-PŁECHA
DOKTORANTKA, UNIWERSYTET MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ W LUBLINIE
ORCID: 0000-0003-4674-5123

Specyfika zawierania małżeństw przez funkcjonariuszy służb mundurowych w dwudziestoleciu międzywojennym

1. Wprowadzenie; 2.1. Zawieranie małżeństw przez szeregowych i oficerów Wojska Polskiego; 2.2. Szczególne regulacje dotyczące zawierania związków małżeńskich przez szeregowych i oficerów Polskiej Marynarki Wojennej; 3. Zawieranie małżeństw przez funkcjonariuszy Policji; 4. Zawieranie małżeństw przez funkcjonariuszy Straży Granicznej; 5. Podsumowanie.

1

Polskie prawo małżeńskie w dwudziestoleciu międzywojennym było bardzo zróżnicowane ze względu na regulacje prawne przejęte po zaborcach. Na ziemiach II Rzeczypospolitej obowiązywało pięć systemów prawnych: na terenach dawnego zaboru pruskiego¹, dawnego Królestwa Polskiego², dawnego zaboru rosyjskiego³ i dwa odrębne systemy prawa małżeńskiego na terenach, które

¹ Na terenach województw zachodnich i północnych, tj. na ziemiach byłego zaboru pruskiego, w którego skład wchodziły województwa pomorskie, poznańskie oraz część śląskiego, sprawy małżeńskie regulował niemiecki kodeks cywilny BGB (*Bürgerliches Gesetzbuch*) z roku 1896 (tłumaczenie: *Kodeks Cywilny obowiązujący na Ziemiach Zachodnich Rzeczypospolitej Polskiej (przekład urzędowy)*, Warszawa–Poznań 1923). Obowiązywała cywilna forma zawarcia małżeństwa.

² Na terenach województw: białostockiego, kieleckiego, lubelskiego, łódzkiego i warszawskiego, tj. na ziemiach dawnego Królestwa Polskiego, ważność zachowało prawo z 1836 r., podporządkowujące małżeństwo prawu wyznaniowemu. Zob. A. Korobowicz, W. Witkowski, *Historia ustroju i prawa polskiego (1772–1918)*, wyd. 5, Warszawa 2012, s. 237.

³ Na terenach województw: wołyńskiego, poleskiego, nowogródzkiego oraz wileńskiego, tj. ziemiach wschodniej przedrozbiorowej Rzeczypospolitej Szlacheckiej, które w czasie zaborów nie należały do Królestwa Kongresowego, obowiązywała wyznaniowa forma zawarcia małżeństwa na podstawie przepisów z 1840 r. znoszących Statut Litewski. Zob. P. Fiedorczyk, *Prawo rodzinne ziem wschodnich II Rzeczypospolitej*, [w:] *Wielokulturowość polskiego pogranicza. Ludzie – idee – prawo. Materiały ze Zjazdu Katedr Historycznoprawnych, Augustów 15–18 września 2002 roku*, red. A. Lityński, P. Fiedorczyk, Białystok 2003, s. 509–520; S. Płaza, *Historia prawa w Polsce na tle porównawczym*, cz. II: *Polska pod zaborami*, Kraków 2001, s. 54.

w okresie zaborów wchodziły w skład monarchii austro-węgierskiej⁴, tj. na terenach dawnego zaboru austriackiego oraz Spiszu i Orawy. Dopuszczalna była forma świecka, wyznaniowa oraz mieszana. Ponadto na terenach II RP obowiązywała ustawa o prawie właściwym dla stosunków prywatnych wewnętrznych⁵ oraz ustawa o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych⁶.

Powyższe zbiory prawa obowiązujące w poszczególnych dzielnicach II RP zawierały normy regulujące materię dotyczącą uzyskania zezwolenia na zawarcie związku małżeńskiego przez funkcjonariuszy służb mundurowych⁷. Ustawodawstwo II RP ujednoliciło tą kwestię, wprowadzając szereg regulacji dotyczących poszczególnych grup zawodowych funkcjonariuszy danej formacji⁸, które posia-

⁴ Na terenach województw: krakowskiego, lwowskiego, stanisławowskiego, tarnopolskiego oraz części śląskiego, wchodzących po rozbiorach w skład monarchii austro-węgierskiej, istniały dwa odrębne systemy prawa małżeńskiego, tj. mieszany oraz świecki. Pierwszy wywodził się z kodeksu austriackiego ABGB (*Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch*) z roku 1811 (tłumaczenie: *Powszechna Księga Ustaw Cywilnych dla wszystkich krajów dziedzicznych niemieckich monarchii austriackiej*, tłum. W. Majer, oprac. F. Kasperek, M. Zatorski, Cieszyn 1894). Drugi zaś stanowiła ustawa węgierska z roku 1894, będąca równorzędnie obowiązującym systemem prawa małżeńskiego na terenie Spisza i Orawy od 25 listopada 1922 r. Dodatkowo od 14 września 1922 r. na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów wprowadzono ustawodawstwo austriackie, pozostawiając nadal w mocy węgierską ustawę małżeńską (Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 września 1922 r. w przedmiocie organizacji sądownictwa na Spiszu i Orawie i rozciągnięcia na ten obszar mocy obowiązującej niektórych ustaw i rozporządzeń, Dz.U. RP z 1922 r. nr 90, poz. 833).

⁵ Ustawa z dnia 2 sierpnia 1926 r. o prawie właściwym dla stosunków prywatnych wewnętrznych, Dz.U. RP 1926, nr 101, poz. 580). Art. 2 stanowił, że kto zmieniał miejsce zamieszkania w Polsce, ten podlegał prawu małżeńskiemu obowiązującemu w jego nowym miejscu zamieszkania dopiero po upływie roku. Zob. F. Zoll, *Prawo cywilne. Opracowane głównie na podstawie przepisów obowiązujących w Małopolsce*, t. 1: *Część ogólna*, przy współudziale J. Gwiazdomorskiego, L. Oberlendera, T. Sołtysika, wyd. 5, Poznań 1931, s. 106.

⁶ Ustawa z dnia 2 sierpnia 1926 r. o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych, Dz.U. RP z 1926 r., nr 101, poz. 581. W świetle jej przepisów forma zawarcia małżeństwa uzależniona została od prawa obowiązującego w miejscu zawarcia małżeństwa. Ślub udzielony poza granicami kraju, dla zachowania właściwej formy, musiał zostać zawarty zgodnie z prawem ojczystym nupturientów. Zob. F. Zoll, *Międzynarodowe prawo prywatne w zarysie*, wyd. 4, Kraków 1947, s. 76–78.

⁷ W.L. Jaworski, *Prawo cywilne na ziemiach Polskich*, t. 1: *Źródła: Prawo małżeńskie osobowe i majątkowe*, Warszawa–Kraków 1919, s. 48, 49, 67.

⁸ Za przykładem innych państw europejskich – odrębne regulacje dotyczyły zawierania małżeństw przez oficerów, szeregowych i podoficerów. Ustawa z dnia 18 lipca 1924 r. o podstawowych obowiązkach i prawach szeregowych Wojska Polskiego, Dz.U. RP z 1924 r., nr 72, poz. 698, w brzmieniu nadanym przez obwieszczenie Ministra Spraw Wojskowych z dnia 15 lipca 1927 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 18 lipca 1924 r. o podstawowych obowiązkach i prawach szeregowych Wojska Polskiego, Dz.U. RP z 1927 r., nr 68, poz. 603.

dały moc prawną na terytorium całego państwa, niezależnie od formy zawarcia i przepisów ogólnych obowiązujących w każdej z dzielnic. W większości państw europejskich istniały przepisy dotyczące wymogów, jakie winny (winni) spełnić kandydatki (kandydaci) na żony (mężów) oficerów. W II RP wymogi te były co do zasady bezkompromisowe i obejmowały: kwestie materialne, nieposzlakowaną opinię, odpowiedni „poziom umysłowy” (wykształcenie), odpowiedni „poziom towarzyski”⁹. Obowiązek uzyskania pozwolenia rozciągnięty został także na osoby odbywające służbę w policji oraz straży granicznej. Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 23 marca 1922 r. o podstawowych obowiązkach i prawach oficerów Wojsk Polskich¹⁰, oficer odbywający służbę czynną, jak i nieczynną, oraz będący inwalidą przebywającym w zakładzie utrzymywanym przez państwo, zobowiązany był do otrzymania odpowiedniego zezwolenia w celu zawarcia małżeństwa. Przepisy wspomnianej ustawy rozciągnięte zostały także na oficerów rezerwy w trakcie pełnienia przez nich służby. Natomiast obowiązek uzyskania odpowiedniego zezwolenia przez oficerów Polskiej Marynarki Wojennej umocowany został w ustawie z dnia 20 czerwca 1924 r. o podstawowych obowiązkach i prawach oficerów Polskiej Marynarki Wojennej¹¹.

2

2.1. Zawarcie małżeństwa przed wstąpieniem do służby wojskowej bądź w trakcie jej odbywania nie skutkowało odroczeniem ani skróceniem powszechnego obowiązku wojskowego. Na Skarb Państwa nie mogły również zostać nałożone żadne prawa i obowiązki świadczenia na rzecz rodziny małżonka, wynikające z faktu trwania służby wojskowej¹². Na zawarcie związku małżeńskiego przed rozpoczęciem pełnienia służby pozwolenie nie było wymagane. Zwolnienie to nie dotyczyło osób odbywających czynną służbę wojskową przebywających

⁹ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 1 kwietnia 1932 r. o małżeństwach oficerów, Dz.U. RP z 1932 r., nr 29, poz. 295 (dalej: rozporządzenie o małżeństwach oficerów).

¹⁰ Ustawa z dnia 23 marca 1922 r. o podstawowych obowiązkach i prawach oficerów Wojsk Polskich, Dz.U. RP, z 1922 r., nr 32, poz. 256.

¹¹ Ustawa z dnia 20 czerwca 1924 r. o podstawowych obowiązkach i prawach oficerów Polskiej Marynarki Wojennej, Dz.U. z 1924 r., nr 64, poz. 626.

¹² Artykuł 92 ustawy z dnia 23 maja 1924 r. o powszechnym obowiązku służby wojskowej, Dz.U. RP z 1924 r., nr 61, poz. 609, po nowelizacji dokonanej obwieszczeniem Ministra Spraw Wojskowych z dnia 8 marca 1928 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 23 maja 1924 r. o powszechnym obowiązku służby wojskowej, Dz.U. RP z 1928 r., nr 46, poz. 458.

na urloпах wypoczynkowych lub terminowo urlopowanych z powodu czasowej niezdolności wynikającej ze stanu zdrowia¹³.

Zgodnie z rozporządzeniem z 1932 r. oficerom w stanie czynnym zezwolenia na zawarcie małżeństwa udzielał:

- generałom, oficerom sztabowym wojska na stanowiskach dowódców pułków (lub równorzędnym im) i wyższych, oraz wszystkim oficerom wojska, pełniącym służbę w instytucjach bezpośrednio podległych Ministrowi Spraw Wojskowych – Minister Spraw Wojskowych bądź organ upoważniony w jego imieniu;
- oficerom sztabowym i młodszym wojska, pełniącym służbę w Generalnym Inspektoracie Sił Zbrojnych – Generalny Inspektor Sił Zbrojnych;
- oficerom sztabowym i młodszym wojska, pełniącym służbę w Sztabie Głównym i instytucjach bezpośrednio podległych Szefowi Sztabu Głównego – Szef Sztabu Głównego;
- wszystkim innym oficerom sztabowym i młodszym wojska w czasie pokoju oraz w czasie wojny na obszarze nieobjętym stanem wojennym – dowódca okręgu korpusu;
- wszystkim innym oficerom sztabowym i młodszym wojska w czasie wojny na obszarze objętym stanem wojennym – przełożony o uprawnieniach co najmniej dowódcy dywizji¹⁴.

Oficerom w stanie nieczynnym oraz oficerom inwalidom przebywającym w zakładzie utrzymywanym przez państwo zezwolenia udzielał:

- generałom i oficerom sztabowym wojska – Minister Spraw Wojskowych bądź organ upoważniony w jego imieniu;

¹³ Rozporządzenie Ministra Spraw Wojskowych z dnia 16 marca 1930 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Spraw Wewnętrznych, Zagranicznych, Skarbu, Sprawiedliwości, Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Rolnictwa, Przemysłu i Handlu, Komunikacji oraz Pracy i Opieki Społecznej w sprawie wykonania ustawy z dnia 23 maja 1924 r. o powszechnym obowiązku służby wojskowej, zmienionej i uzupełnionej rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 stycznia 1928 r., Dz.U. RP z 1930 r., nr 31, poz. 270, w brzmieniu zmienionym przez Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 września 1931 r. w sprawie sprostowania błędów w rozporządzeniu Ministra Spraw Wojskowych z dnia 16 marca 1930 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Spraw Wewnętrznych, Zagranicznych, Skarbu, Sprawiedliwości, Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Rolnictwa, Przemysłu i Handlu, Komunikacji oraz Pracy i Opieki Społecznej w sprawie wykonania ustawy z dnia 23 maja 1924 r. o powszechnym obowiązku służby wojskowej, zmienionej i uzupełnionej rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 stycznia 1928 r., Dz.U. RP z 1931 r., nr 86, poz. 678.

¹⁴ Rozporządzenie o małżeństwach oficerów, § 2.

- oficerom młodszym wojska – dowódca korpusu okręgu właściwego ze względu na miejsce zamieszkania oficera lub ze względu na lokalizację zakładu, w którym przebywał¹⁵.

Mimo iż nie istniały wymogi dotyczące narodowości i wyznań kandydatek, w praktyce większość z nich przed ślubem zmieniała wyznanie na rzymsko-katolickie. Dodatkowo każdy oficer przed uzyskaniem zgody na małżeństwo musiał spełnić kryterium wieku, tj. mieć ukończone 24 lata, oraz posiadać stopień oficerski przez co najmniej pięć lat. Pojawiały się również głosy za podniesieniem tej granicy wieku do lat 30, natomiast w lotnictwie opowiadano się za całkowitym zakazem wstępowania w związki małżeńskie, uzasadniając to twierdzeniem, że „żonaci tracą część waloru w pilotażu”¹⁶. Ponadto w przypadku podporuczników, poruczników i kapitanów (rotmistrzów) wojska, przyszły małżonek winien był posiadać należycie zabezpieczony dochód miesięczny, zwiększający uposażenie przywiązane do danego stopnia oficerskiego co najmniej do poborów samotnego majora na stanowisku dowódcy baonu lub mu równorzędnym¹⁷.

W celu uzyskania zezwolenia oficer w stanie czynnym zobowiązany był wnieść do dowódcy formacji, w której pełnił służbę (a oficer w stanie nieczynnym, oficer inwalida lub pozostający w zakładzie – do najbliższego komendanta garnizonu), pisemny raport z prośbą o zezwolenie na zawarcie małżeństwa¹⁸. W raporcie należało wyszczególnić: nazwisko i imiona rodziców lub opiekunów narzeczonej, ich zajęcie, miejsce zamieszkania oraz zajęcie i ewentualne wykształcenie narzeczonej. Ponadto raport musiał zawierać: metryki urodzenia obydwójga narzeczonych, metryki śmierci poprzednich małżonków w przypadku chęci zaślubin przez wdowę lub wdowca, dokument stwierdzający unieważnienie bądź rozwiązanie poprzedniego małżeństwa, dokument zabezpieczający w sposób niebudzący wątpliwości wysokość miesięcznego dochodu¹⁹.

Raport spełniający wymogi formalne był niezwłocznie ogłaszany przez dowódcę formacji podczas odprawy podległego mu korpusu, podawano dane osobowe narzeczonych oraz żądano zgłaszania, wyłącznie do wiadomości organu prowadzącego sprawę, ewentualnych zastrzeżeń dotyczących zawarcia małżeństwa. Na dowódcę formacji nałożony został obowiązek zbadania raportu

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ J. Koredczuk, *Prawne ograniczenia swobody zawierania małżeństw przez oficerów w II Rzeczypospolitej*, [w:] *W kręgu dziejów sił zbrojnych i prawa wojskowego. Materiały IV Konferencji historyków państwa i prawa*, Polanica, 4–6 września 2000, red. P. Jurek, Wrocław 2001, s. 110.

¹⁷ Rozporządzenie o małżeństwach oficerów, § 2.

¹⁸ J. Koredczuk, *op. cit.*, s. 113.

¹⁹ Rozporządzenie o małżeństwach oficerów, § 5.

w terminie trzech miesięcy od jego otrzymania. Po upływie czasu określonego w przepisach rzeczony raport przekazywano, wraz z załączonym należycie uzasadnionym wnioskiem przychylnym lub odmownym, przełożonemu uprawnionemu do wydania zezwolenia. Procedura ta nie dotyczyła próśb generałów oraz oficerów sztabowych wojska na stanowiskach co najmniej dowódców formacji – ich raporty przekazywane były bezpośrednio ministrowi spraw wojskowych. W czasie wojny, na terenach objętych stanem wojennym, Naczelny Wódz mógł zarządzić wobec wszystkich oficerów sztabowych wojska o niestosowaniu trybu dotyczącego sprawdzania raportu²⁰.

Niezależnie od wspomnianych warunków, uzyskanie aprobaty uzależnione było od osobistych przekonań wydających zezwolenie²¹. Oficerowie mimo wszystko nie poddawali się – powoływali się chociażby na ochronę czci, pogarszający się stan zdrowia lub zdobywanie wykształcenia przez narzeczone²². Minister spraw wojskowych w szczególnych przypadkach mógł udzielić zezwolenia oficerom niepełniającym warunków przewidzianych przez przepisy prawa²³. Zawarcie małżeństwa bez uzyskania uprzedniej zgody skutkowało bojkotem towarzyskim, karą dyscyplinarną lub wydaleniem ze służby.

Zezwolenie od 1932 r. wydawane było według wzoru załączonego do rozporządzenia (il. 1).

Odmowa zezwolenia udzielana była na piśmie – nie istniał ustalony wzór odmowy. Zezwolenie było ważne przez okres sześciu miesięcy od dnia doręczenia. Dowódca formacji w przypadku oficera pełniącego służbę, komendant garnizonu w przypadku oficerów w stanie nieczynnym lub inwalidów bądź organ wydający zezwolenie w pozostałych przypadkach mógł przedłużyć ten termin o kolejne trzy miesiące w sytuacjach uzasadnionych złym stanem zdrowia lub żałobą²⁴.

²⁰ J. Koredczuk, *op. cit.*, s. 115.

²¹ Do 1932 r. wnioski o udzielenie zgody na zawarcie małżeństwa były opiniowane przez komisje małżeńskie, w których skład wchodził pochodzący z wyborów oficerowie poszczególnej jednostki. Zob. *ibidem*, s. 114.

²² Oficerowie, aby uzyskać pozytywną opinię o narzeczonej, nierzadko zapraszali swoich przełożonych na specjalnie zorganizowane w tym celu spotkania towarzyskie, na których ich wybranka miała zaprezentować się z jak najlepszej strony. Zob. F. Kusiak, *Życie codzienne oficerów Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1992, s. 61.

²³ Zezwolenie w drodze wyjątku nie było możliwe, jeśli warunków nie spełniała narzeczone, zob. J. Koredczuk, *op. cit.*, s. 113.

²⁴ Organ wydający zezwolenie mógł przedłużyć ważność również na więcej niż trzy miesiące. Rozporządzenie o małżeństwach oficerów, § 12. Zob. J. Koredczuk, *op. cit.*, s. 116.

Ilustracja 1. Wzór zezwolenia na zawarcie małżeństwa

Załącznik do § 9 rozp. Prez. Rz. z dnia
1 kwietnia 1932 r. (poz. 295).

Wzór.

ZEZWOLENIE NA ZAWARCIE MAŁŻEŃSTWA.

Panu . . . . .
(stopień, imię i nazwisko) . . . . . (przydział służbowy)
zezwalam w myśl rozporządzenia Prezydenta Rze-
czypospolitej z dnia 1 kwietnia 1932 r. o małżeń-
stwach oficerów (Dz. U. R. P. Nr. 29, poz. 295) na za-
warcie małżeństwa z panią . . . . .
(imię i nazwisko narzeczonej)
córką . . . . .
(imiona rodziców, nazwisko panięskie matki)

* * * . dn. . . . . 19 . . . r.

(—) podpis

L. S.
(okrągła pieczęć urzędowa)

Ważność niniejszego zezwolenia
przedłużam do dnia . . . . . 19 . . . r.

* * * . dn. . . . . 19 . . . r.

(—) podpis

L. S.
(okrągła pieczęć urzędowa)

Źródło: Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 1 kwietnia 1932 r. o małżeństwach oficerów, Dz.U. RP z 1932 r., nr 29, poz. 295, § 9, załącznik.

Obowiązek uzyskania zezwolenia rozciągnięty został również na szeregowych odbywających służbę wojskową²⁵. Szeregowy mógł uzyskać zgodę przełożonych jedynie w wyjątkowych okolicznościach wymienionych w rozporządzeniu z dnia 15 maja 1928 r.²⁶. Zgodnie z obowiązującymi przepisami szeregowym pełniącym

²⁵ Ustawa z dnia 18 lipca 1924 r. o podstawowych obowiązkach i prawach szeregowych Wojska Polskiego, Dz.U. RP z 1924 r., nr 72, poz. 698, w brzmieniu nadanym przez obwieszczenie Ministra Spraw Wojskowych z dnia 15 lipca 1927 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 18 lipca 1924 r. o podstawowych obowiązkach i prawach szeregowych Wojska Polskiego, Dz.U. RP z 1927 r., nr 68, poz. 603.

²⁶ Rozporządzenie Ministra Spraw Wojskowych z dnia 15 maja 1928 r. w sprawie wykonania ustawy z dnia 18 lipca 1924 r. o podstawowych obowiązkach i prawach szeregowych Wojska Polskiego, zmienionej i uzupełnionej rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 kwietnia 1927 r., Dz.U. RP z 1928 r., nr 71, poz. 64.

czynną służbę wojskową zakazywano wstępowania w związki małżeńskie do czasu przeniesienia do rezerwy. Jedynie w szczególnych przypadkach przełożona władza wojskowa mogła ich zwolnić z tego zakazu i udzielić pozwolenia²⁷. Szeregowy chcący je uzyskać winien był zgłosić odpowiedni wniosek właściwemu dowódcy pododdziału, który obowiązany był złożyć w tej sprawie meldunek swojemu dowódcy. Do meldunku dołączano wydane przez powiatowy organ administracyjny potwierdzenie konieczności zawarcia małżeństwa, świadectwo moralności narzeczonej oraz orzeczenie wojskowo-lekarskie potwierdzające stan zdrowia nupturienta²⁸. Zezwolenie wydawał przełożony posiadający uprawnienia dowódcy pułku, który jednocześnie obowiązany był poinstruować nupturienta o konieczności zameldowania mu o fakcie wstąpienia w związek małżeński w ciągu 14 dni od jego zawarcia. Szeregowego służby czynnej aspirującego do stopnia oficerskiego uprzedzano, iż organem właściwym do rozpoznania wniosku była oficerska komisja małżeńska, której decyzja mogła wpłynąć negatywnie na uzyskanie awansu. Szeregowi, którzy wzięli ślub bez odpowiedniej zgody mogli zostać pociągnięci do odpowiedzialności na podstawie przepisów kodeksu karnego wojskowego²⁹.

Podoficerowie zawodowi w celu uzyskania zezwolenia dodatkowo musieli legitymować się ukończeniem 25. roku życia, posiadać stopień plutonowego oraz co najmniej trzyletni staż zawodowej służby wojskowej. Natomiast zawodowi podoficerowie aeronautyki musieli mieć ukończony 28. rok życia oraz nie mogli zawierać związków małżeńskich w trakcie trwania szkolenia oraz w ciągu pięciu lat od ukończenia szkoły. Do wniosku o wydanie zezwolenia należało dołączyć świadectwo moralności narzeczonej oraz orzeczenie lekarskie stwierdzające brak przeciwwskazań zdrowotnych³⁰.

²⁷ Do szczególnych okoliczności należały między innymi: konieczność oddania gospodarstwa rolnego pod nadzór, zaopiekowanie się sierotami potrzebującymi matczynej opieki, małżeństwo na łożu śmierci lub w trakcie trwania ciężkiej, zagrażającej życiu choroby, względy natury moralnej. Zob. Z. Lisowski, *Kodeks cywilny obowiązujący na ziemiach zachodnich Rzeczypospolitej Polskiej*, wyd. 2, Poznań 1933, s. 597.

²⁸ Szeregowym urlopowanym z powodów zdrowotnych świadectwo o stanie zdrowia mógł wydać lekarz cywilny, nieodbywający służby wojskowej. Orzeczenie wraz z pozostałymi załącznikami składane było do właściwego powiatowego komendanta uzupełnień. *Ibidem*, s. 597.

²⁹ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. w sprawie kodeksu karnego wojskowego, Dz.U. RP z 1928 r., nr 36, poz. 328, zastąpione w drodze Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 21 października 1932 r. – Kodeksem karnym wojskowym, Dz.U. RP z 1932 r., nr 91, poz. 765.

³⁰ Minister Spraw Wojskowych mógł wydać zezwolenie, w drodze wyjątku (zob. przypis 28) podoficerom zawodowym niespełniającym kryteriów ustawowych. W przypadkach niecierpiących zwłoki (np. małżeństwo na łożu śmierci) zezwolenie mogło zostać wydane także przez dowódcę pułku, po zameldowaniu tego faktu w drodze służbowej Ministrowi Spraw Wojskowych. Zob. Z. Lisowski, *op. cit.*, s. 598–599.

2.2. Szeregowi marynarki wojennej służby czynnej oraz szeregowi odbywający nadterminową służbę wojskową w marynarce wojennej również musieli uzyskać odpowiednie zezwolenie, które także wydawane było jedynie w szczególnych okolicznościach (konieczność oddania gospodarstwa rolnego pod nadzór, małżeństwo na łożu śmierci lub w czasie nieuleczalnej choroby zagrażającej życiu, konieczność sprawowania opieki nad sierotami potrzebującymi matczynej pieczy), przy zachowaniu procedury. Prośbę o wydanie zezwolenia należało zgłosić w raporcie składanym do rąk dowódcy pododdziału, który został zobowiązany do złożenia meldunku wraz z załącznikami przełożonemu dowódcy. Załącznikami były: wydane przez organy administracji rządowej dokumenty stwierdzające konieczność zawarcia małżeństwa, świadectwo moralności narzeczonej oraz świadectwo zdrowia wydane przez lekarza wojskowego lub cywilnego w przypadku żołnierzy urlopowanych. Ci ostatni występowali z wnioskiem do powiatowego komendanta uzupełnień jako organu właściwego do wydania zezwolenia. Decyzję w powyższej sprawie wydawali: dowódcy floty, jeżeli z wnioskiem występował szeregowy marynarki wojennej służby czynnej lub szeregowy nadterminowy marynarki wojennej, dowódcy flotylli – dla pełniących służbę w formacjach flotylli, dowódcy posiadający uprawnienia dowódcy pułku – dla odbywających służbę w innych formacjach³¹. Admirałom i oficerom sztabowym marynarki wojennej na stanowiskach dowódców pułków (lub równorzędnym im) i wyższych w stanie czynnym zezwolenia wydawał Minister Spraw Wojskowych bądź organ upoważniony w jego imieniu. Wszystkim innym oficerom, w tym młodszym oficerom marynarki wojennej w czasie pokoju oraz w czasie wojny na obszarach nieobjętych działaniami wojennymi – szef Kierownictwa Marynarki Wojennej, a w czasie wojny na obszarze objętym stanem wojennym – przełożony o uprawnieniach co najmniej dowódcy dywizji. Oficerom w stanie nieczynnym lub przebywającym w ośrodkach finansowanych przez państwo: admirałom – Minister Spraw Wojskowych lub upoważniony do tego organ; oficerom sztabowym i młodszym marynarki wojennej – szef Kierownictwa Marynarki Wojennej³².

Wraz z wydaniem zgody przełożony informował zainteresowanego o obowiązku zameldowania mu o faktycznym zawarciu małżeństwa w ciągu 14 dni od zalegalizowania związku. Szeregowym aspirującym do stopnia oficerskiego przed wydaniem zezwolenia komunikowano, że zawarcie związku małżeńskiego zostanie przeanalizowane przez komisję oficerską – negatywne orzeczenie mogło stać się

³¹ Rozporządzenie Ministra Spraw Wojskowych z dnia 12 września 1929 r. w sprawie wykonania rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 marca 1928 r. o podstawowych obowiązkach i prawach szeregowych marynarki wojennej, Dz.U. RP z 1929 r., nr 77, poz. 577.

³² Rozporządzenia o małżeństwach oficerów, § 2; zob. J. Koredczuk, *op. cit.*, s. 109.

przeszkodą w sprawie przyjęcia do szkoły oficerskiej i uzyskania awansu. Zatajenie ślubu bez uprzednio uzyskanej zgody skutkowało pociągnięciem do odpowiedzialności karnej.

Szeregowi zawodowi marynarki wojennej mogli uzyskać zezwolenie dopiero po skończeniu 25. roku życia, uzyskaniu co najmniej stopnia bosmanmata oraz odbyciu minimum trzech lat służby w formacji. Do podania musieli również dołączyć świadectwo moralności narzeczonej oraz świadectwo zdrowia wydane przez zawodowego lekarza marynarki wojennej. Wobec tej grupy stosowano także przepisy o wyjątkowych oraz nagłych przypadkach wydawania zezwoleń. Organem właściwym do wydawania zezwoleń był dla pełniących służbę w formacjach floty – dowódca floty, w formacjach flotylli – dowódca flotylli, dla pozostałych – dowódca posiadający uprawnienia dowódcy pułku, po wykazaniu szczególnych okoliczności – szef marynarki wojennej lub upoważniony przez niego organ, w nagłych i wyjątkowych przypadkach – przełożony, dowódca pułku, który meldował o tym szefowi marynarki wojennej³³.

3

Służba policyjna, w związku z charakterem wykonywanych obowiązków, również pociągała za sobą ograniczenia w kwestii swobodnego zawierania związków małżeńskich. Głównymi czynnikami prowadzenia nadzoru były: konieczność utrzymania stałej części kontyngentu stanu wolnego³⁴, wspólne dobro korpusu³⁵ oraz dobro poszczególnych funkcjonariuszy³⁶.

Początkowo zakazano szeregowym wstępowania w związki małżeńskie przed upływem dwóch lat służby. Możliwe było uzyskanie takiego zezwolenia po udokumentowaniu zaistnienia szczególnych okoliczności. Decyzja odmowna mogła zostać wydana bez wykazywania motywów w uzasadnieniu. Po dwóch latach służby,

³³ Z. Lisowski, *op. cit.*, s. 602–603.

³⁴ Funkcjonariuszami stanu wolnego można było łatwiej dysponować, koszarować, a koszty związane z przeniesieniem jednej osoby były mniejsze niż w przypadku konieczności przeniesienia całej rodziny. Zob. R. Litwiński, *Korpus Policji w II Rzeczypospolitej*, Lublin 2007, s. 464.

³⁵ „Małżeństwo policjanta jest bowiem b[ardzo] ważnym aktem także dla całego Korpusu. Przez ten akt wprowadza policjant do wielkiej rodziny jak gdyby «synową». Jej osoba i środowisko interesuje Korpus Policji właśnie z uwagi na dobro wspólne. Dlatego policjant musi prosić o zezwolenie na zawarcie związku małżeńskiego, a władza przełożona przeprowadza badania, czy osoba wybranej przez policjanta kandydatki odpowiada wymaganiom i ambicjom Korpusu jako wielkiej rodziny”, W. Łoziński, *Małżeństwo policjanta*, „Na Posterunku” 1937, nr 19, s. 5–7.

³⁶ Funkcjonariusze poprzez wstąpienie w związek małżeński powinni byli poprawiać swoją sytuację finansową. Zob. R. Litwiński, *op. cit.*, s. 465.

wskutek złożenia odpowiedniego wniosku przez zainteresowanego³⁷ dokonywano oceny kandydatki pod względem statusu materialnego, moralności oraz intelektu. Z czasem wymogi zostały obostrzone: zgodę uzyskać mogli jedynie funkcjonariusze, którzy przeszli konieczne wyszkolenie policyjne, udokumentowali nieporogorszenie stanu majątkowego oraz złożyli odpowiedni wniosek na sześć miesięcy przed planowanym terminem ślubu. W 1928 r. wprowadzono kolejne zmiany³⁸: obowiązek uzyskania zgody został rozciągnięty na ogół funkcjonariuszy pełniących służbę w stanie czynnym, jak i nieczynnym. Oficerowie musieli spełnić dodatkowo kryterium wieku, tj. ukończenie 24. roku życia, oraz wykazać nieposzlakowaną opinię narzeczonej. Funkcjonariusze niższego stopnia ponadto musieli legitymować się odbyciem trzyletniej służby w formacji. Jeżeli odsetek żonatych funkcjonariuszy w danym województwie przekroczył 75% ogólnego stanu szeregowych, komendant mógł wstrzymać wydawanie pozwoleń³⁹.

Kolejne zmiany nastąpiły w roku 1935. Na szeregowych nałożony został nakaz złożenia wniosku o przeniesienie służbowe do innej miejscowości w celu pełnienia obowiązków, jeżeli narzeczona zamieszkiwała w powiecie, w którym funkcjonariusz dotychczas wykonywał służbę⁴⁰. Posterunkowi i starsi posterunkowi winni byli legitymować się siedmioletnim doświadczeniem w pracy w policji oraz wykazać łączny dochód narzeczonych odpowiadający miesięcznym poborom przodownika⁴¹. W 1938 r. szeregowym w stopniach posterunkowego

³⁷ Wniosek składano przełożonemu wraz z załącznikami: metrykami urodzenia policjanta i narzeczonej, świadectwem moralności narzeczonej, potwierdzeniem jej stanu wolnego oraz oświadczeniem rodziców potwierdzającym status materialny kandydatki. Zob. *Przepisy dotyczące zawierania małżeństw przez funkcjonariuszy Policji Województwa Śląskiego*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1923, nr 10, s. 10.

³⁸ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. o Policji Państwowej, Dz.U. RP z 1928 r., nr 28, poz. 257; Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 28 lipca 1928 r. w sprawie zawierania związków małżeńskich przez funkcjonariuszów Policji Państwowej, Dz.U. RP z 1928 r., nr 87, poz. 762.

³⁹ *Ibidem*; zob. R. Litwiński, *op. cit.*, s. 468.

⁴⁰ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 15 września 1938 r. o zmianie rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 28 lipca 1928 r. w sprawie zawierania związków małżeńskich przez funkcjonariuszów Policji Państwowej, Dz.U. RP z 1938 r., nr 71, poz. 515.

⁴¹ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 15 czerwca 1935 r. o zmianie rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 28 lipca 1928 r. w sprawie zawierania związków małżeńskich przez funkcjonariuszów Policji Państwowej, Dz.U. RP z 1935 r., nr 46, poz. 314. Od lutego 1934 r. uposażenie miesięczne przodownika wynosiło 180 zł, ponadto przysługiwał dodatek służbowy przypisany do stopnia służbowego w kwocie od 60 do 90 zł oraz dodatek lokalny w kwocie od 20 do 40 zł. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 28 października 1933 r. o uposażeniu oficerów i szeregowych Policji Państwowej i Straży Granicznej, Dz.U. RP z 1933 r., nr 86, poz. 666; Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 grudnia 1933 r.

oraz starszego posterunkowego do wymaganego siedmioletniego stażu zaliczano również czas służby w charakterze szeregowego policji, służby przygotowawczej w policji w charakterze przodownika kontraktowego, służby czynnej w wojsku i innej służby państwowej⁴².

Zdarzały się również sytuacje, że kobiety, którym obiecano małżeństwo, zwracały się do właściwych komendantów o udzielenie zezwolenia ze względu na wyjątkowe okoliczności, z powodu stanu odmiennego i grożącą hańbą. Prośby te stały się zbyt częste, co w konsekwencji doprowadziło do uznania ich za próby obejścia przepisów dotyczących wydawania zezwoleń. Zapowiedziano pociąganie funkcjonariuszy w takich przypadkach do odpowiedzialności dyscyplinarnej, łącznie z wydaleniem ze służby⁴³.

Funkcjonariusze zarówno pełniący służbę czynną, jak i w stanie spoczynku zostali także zobowiązani do poinformowania przełożonych o fakcie zawarcia małżeństwa, wraz z załączeniem metryki. Natomiast małżeństwo bez wiedzy przełożonych skutkowało pociągnięciem do odpowiedzialności dyscyplinarnej.

4

Ostatnią omawianą grupę zawodową funkcjonariuszy zobowiązanych do otrzymania zgody na zawarcie związku małżeńskiego stanowili oficerowie i szeregowi Straży Granicznej⁴⁴. Warunkami niezbędnymi do uzyskania zgody w przypadku oficerów były: ukończenie 24. roku życia i nieposzlakowana opinia narzeczonej, natomiast dla szeregowych: ukończenie 24. roku życia, odbycie minimum trzyletniej służby w Straży Granicznej lub Izbie Celnej, nieposzlakowana opinia narzeczonej oraz w przypadku wstępowania w związek małżeński z osobą zamieszkującą na terenie pełnienia służby – wniosek o przeniesienie (na własny koszt), do innego okręgu. Zezwolenia były udzielane przez komendanta Straży Granicznej –funkcjonariuszom podległym bezpośrednio pod daną Komendę, lub przez kierownika Inspektoratu Okręgowego Straży Granicznej – szeregowym podległym Inspektoratowi Okręgowemu w granicach ustalonych przez Komendanta Straży

---

o zasadach zaszeregowania oficerów i szeregowych Policji Państwowej i Straży Granicznej do grup uposażenia oraz o dodatkach lokalnych i służbowych, Dz.U. z 1933 r., nr 102, poz. 783.

⁴² Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 15 września 1938 r. o zmianie rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 28 lipca 1928 r. w sprawie zawierania związków małżeńskich przez funkcjonariuszów Policji Państwowej, Dz.U. RP z 1938 r., nr 71, poz. 515.

⁴³ Zob. R. Litwiński, *op. cit.*, s. 472.

⁴⁴ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o Straży Granicznej, Dz.U. RP z 1928 r., nr 37, poz. 349.

Granicznej do dnia 1 kwietnia każdego roku⁴⁵. Decyzja była wydawana w ciągu sześciu tygodni od dnia złożenia wniosku, w przypadku braku odpowiedzi lub przekroczenia terminu zezwolenie było uznane za wydane. Od decyzji odmownej Inspektoratu Okręgowego szeregowym służyło prawo wniesienia odwołania do komendanta Straży Granicznej, którego rozstrzygnięcie było ostateczne. Następstwem samowolnego zawarcia związku małżeńskiego było pociągnięcie do odpowiedzialności dyscyplinarnej⁴⁶.

5

Regulacje dotyczące zawierania małżeństw przez funkcjonariuszy służb mundurowych dotyczyły ogółu funkcjonariuszy danej formacji. Istotną kwestię stanowił również fakt, iż przepisy normujące zawarcie małżeństwa posiadały moc obowiązującą na całym obszarze II RP, niezależnie od formy zawarcia oraz przepisów poszczególnych dzielnic.

Funkcjonariusze pomimo zajmowania uprzywilejowanej pozycji w życiu społecznym oraz politycznym podlegali prawnym ograniczeniom swobody zawierania związków małżeńskich w stosunku do osób niepełniących służby. Funkcjonariusze służb mundurowych, niezależnie od formacji, w celu zawarcia związku małżeńskiego zobowiązani zostali do uzyskania odpowiedniego zezwolenia. Obowiązek uzyskania zgody powstawał w momencie rozpoczęcia służby. Zawarcie związku przed wstąpieniem do formacji nie wywierało żadnych negatywnych skutków oraz nie wymagało uzyskania zezwolenia. Po rozpoczęciu służby zgoda była bezwzględnie wymagana, niezastosowanie się do tego obowiązku skutkowało nałożeniem kar porządkowych przewidzianych w przepisach, łącznie z najsurowszą: wydaleniem ze służby. Decyzja o wyrażeniu zgody na zawarcie małżeństwa wydawana było zarówno na podstawie powszechnie obowiązujących przepisów, wewnętrznych wytycznych danej formacji, jak i subiektywnej oceny organu, do którego występowano z wnioskiem. Wewnętrzne regulacje poszczególnych formacji były uzależnione od przebiegu służby i podyktowane koniecznością zachowania dobrostanu poszczególnych jednostek. Przykładem tego była możliwość wstrzymania wydawania zezwoleń mimo braku przeciwwskazań, jeśli odsetek żonatych w jednostce przekraczał pewien próg procentowy⁴⁷. Kwestie finansowe także odgrywały ogromną rolę z procesie podejmowania decyzji: pełniący służbę

⁴⁵ Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 3 czerwca 1929 r. w sprawie zawierania małżeństw przez oficerów i szeregowych Straży Granicznej, Dz.U. z 1929 r., nr 50, poz. 413.

⁴⁶ Zob. Z. Lisowski, *op. cit.*, s. 606.

⁴⁷ Zob. R. Litwiński, *op. cit.*, s. 470.

nie mógł bowiem narazić na straty materialne siebie oraz korpusu. Koszarowanie oraz delegowanie kawalerów obciążało budżet formacji zdecydowanie mniej aniżeli żonatych wraz z rodzinami, którym należało zapewnić odpowiednie warunki mieszkaniowe.

Ustawodawca szczegółowo określił wymogi, jakie winni byli spełniać przyszli małżonkowie. Przepisy obowiązujące w II RP wywierały ogromny wpływ na wybór kandydatki, tak by spełniała wymogi, które stawiano przyszłym żonom⁴⁸. Wraz z nowelizacjami prawa wprowadzano nowe regulacje oraz obostrzenia dotyczące wydawania zezwoleń, predyspozycji kandydatów, przebiegu służby funkcjonariuszy – stawiając coraz wyższe wymagania. Szczegółowo określone zostały terminy składania wniosków, ramy czasowe załatwienia spraw, właściwość organów, skutki przekroczenia terminów oraz procedura odwoławcza.

Niewątpliwie celem powstania obowiązku uzyskania zezwolenia na zawarcie związku małżeńskiego przez funkcjonariuszy służb mundurowych było utrzymanie właściwego przebiegu służby. Istotnym elementem było również zachowanie dobrego imienia i powagi poszczególnych formacji, tak by związek małżeński nie uwłaczał godności munduru oraz aby wszelkie okoliczności związane z małżeństwem i życiem prywatnym nie wywierały negatywnych skutków, zarówno na przebieg służby poszczególnych funkcjonariuszy, jak i na całą jednostkę.

Zawarcie ważnego związku małżeńskiego przez funkcjonariusza służby mundurowej w dwudziestoleciu międzywojennym następowało po wykluczeniu przeszkód, po uzyskaniu zezwolenia oraz przy zachowaniu terminów oraz formy przewidzianej przez przepisy obowiązujące w danej dzielnicy.

Zezwolenie na zawarcie związku małżeńskiego było stwierdzeniem, że ze strony jednostki nie zachodzą przeszkody do zawarcia małżeństwa. Brak zezwolenia nie pociągał za sobą nieważności małżeństwa w świetle przepisów prawa cywilnego obowiązującego na terenach II RP⁴⁹.

Obowiązek uzyskania zezwolenia na zawarcie małżeństwa świadczył niewątpliwie o randze pełnienia służby – funkcjonariusze służb mundurowych stanowili bowiem elitę II Rzeczypospolitej. Długotrwała procedura wydawania zezwoleń podnosiła znaczenie ślubu, który stanowił bardzo ważne wydarzenie w życiu całego środowiska. Wiadomości o mających odbyć się uroczystościach pojawiały się w prasie oraz w rozkazach dowódców. Na wszystkich oficerów danej jednostki nakładano obowiązek stawienia się w miejscu i czasie zawierania związku małżeńskiego⁵⁰.

⁴⁸ Zob. J. Koredczuk, *op. cit.*, s. 119.

⁴⁹ R. Longchamps de Bériér, *Zawarcie i rozwiązanie małżeństwa według prawa cywilnego obowiązującego w Polsce*, Lublin 1928, s. 39.

⁵⁰ Zob. J. Koredczuk, *op. cit.*; s. 119; F. Kusiak, *op. cit.*, s. 234–236.

Bibliografia

Źródła

- Kodeks Cywilny obowiązujący na Ziemiach Zachodnich Rzeczypospolitej Polskiej (przekład urzędowy), Warszawa–Poznań 1923.
- Powszechna Księga Ustaw Cywilnych dla wszystkich krajów dziedzicznych niemieckich monarchii austriackiej, tłum. W. Majer, oprac. F. Kasperek, M. Zatorski, Cieszyn 1894.
- Przepisy dotyczące zawierania małżeństw przez funkcjonariuszy Policji Województwa Śląskiego, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1923, nr 10, s. 10.

Literatura

- Fiedorczyk P., *Prawo rodzinne ziem wschodnich II Rzeczypospolitej*, [w:] *Wielokulturowość polskiego pogranicza. Ludzie – idee – prawo. Materiały ze Zjazdu Katedr Historyczno-prawnych, Augustów 15–18 września 2002 roku*, red. A. Lityński, P. Fiedorczyk, Białystok 2003, s. 509–520.
- Jaworski W.L., *Prawo cywilne na ziemiach polskich*, t. 1: Źródła: *Prawo małżeńskie osobowe i majątkowe*, Warszawa–Kraków 1919.
- J. Koredczuk, *Prawne ograniczenia swobody zawierania małżeństw przez oficerów w II Rzeczypospolitej*, [w:] *W kręgu dziejów sił zbrojnych i prawa wojskowego. Materiały IV Konferencji historyków państwa i prawa, Polanica, 4–6 września 2000*, red. P. Jurek, Wrocław 2001, s. 106–121.
- Korobowicz A., Witkowski W., *Historia ustroju i prawa polskiego (1772–1918)*, wyd. 5, Warszawa 2012.
- Kusiak F., *Życie codzienne oficerów Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1992.
- Lisowski Z., *Kodeks cywilny obowiązujący na ziemiach zachodnich Rzeczypospolitej Polskiej*, wyd. 2, Poznań 1933.
- Litwiński R., *Korpus Policji w II Rzeczypospolitej*, Lublin 2007.
- Longchamps de Bérier R., *Zawarcie i rozwiązanie małżeństwa według prawa cywilnego obowiązującego w Polsce*, Lublin 1928.
- Łoziński W., *Małżeństwo policjanta*, „Na Posterunku” 1937, nr 19, s. 5–7.
- Płaza S., *Historia prawa w Polsce na tle porównawczym*, cz. II: *Polska pod zaborami*, Kraków 2001.
- Zoll F., *Międzynarodowe prawo prywatne w zarysie*, wyd. 4, Kraków 1947.
- Zoll Z., *Prawo cywilne. Opracowane głównie na podstawie przepisów obowiązujących w Małopolsce*, t. 1: *Część ogólna*, przy współudziale J. Gwiazdomorskiego, L. Oberlendera, T. Sołtysika, wyd. 5, Poznań 1931.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 23 marca 1922 r. o podstawowych obowiązkach i prawach oficerów Wojsk Polskich, Dz.U. RP z 1922 r., nr 32, poz. 256.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 września 1922 r. w przedmiocie organizacji sądownictwa na Spiszu i Orawie i rozciągnięcia na ten obszar mocy obowiązującej niektórych ustaw i rozporządzeń, Dz.U. RP z 1922 r., nr 90, poz. 833.

- Ustawa z dnia 23 maja 1924 r. o powszechnym obowiązku służby wojskowej, Dz.U. RP z 1924 r., nr 61, poz. 609, po nowelizacji dokonanej obwieszczeniem Ministra Spraw Wojskowych z dnia 8 marca 1928 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 23 maja 1924 r. o powszechnym obowiązku służby wojskowej, Dz.U. z 1928 r., nr 46, poz. 458.
- Ustawa z dnia 20 czerwca 1924 r. o podstawowych obowiązkach i prawach oficerów Polskiej Marynarki Wojennej, Dz.U. z 1924 r., nr 64, poz. 626.
- Ustawa z dnia 18 lipca 1924 r. o podstawowych obowiązkach i prawach szeregowych Wojska Polskiego, Dz.U. RP z 1924 r., nr 72, poz. 698, w brzmieniu nadanym przez obwieszczenie Ministra Spraw Wojskowych z dnia 15 lipca 1927 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 18 lipca 1924 r. o podstawowych obowiązkach i prawach szeregowych Wojska Polskiego, Dz.U. RP z 1927 r. nr 68, poz. 603.
- Ustawa z dnia 2 sierpnia 1926 r. o prawie właściwym dla stosunków prywatnych wewnętrznych, Dz.U. RP z 1926 r., nr 101, poz. 580.
- Ustawa z dnia 2 sierpnia 1926 r. o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych, Dz.U. RP z 1926 r., nr 101, poz. 581.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. o Policji Państwowej, Dz.U. RP z 1928 r., nr 28, poz. 257.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. w sprawie kodeksu karnego wojskowego, Dz.U. z 1928 r., nr 36, poz. 328.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o Straży Granicznej, Dz.U. RP z 1928 r., nr 37, poz. 349.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wojskowych z dnia 15 maja 1928 r. w sprawie wykonania ustawy z dnia 18 lipca 1924 r. o podstawowych obowiązkach i prawach szeregowych Wojska Polskiego, zmienionej i uzupełnionej rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 kwietnia 1927 r., Dz.U. RP z 1928 r., nr 71, poz. 64.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 28 lipca 1928 r. w sprawie zawierania związków małżeńskich przez funkcjonariuszy Policji Państwowej, Dz.U. RP z 1928 r., nr 87, poz. 762.
- Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 3 czerwca 1929 r. w sprawie zawierania małżeństw przez oficerów i szeregowych Straży Granicznej, Dz.U. RP z 1929 r., nr 50, poz. 413.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wojskowych z dnia 12 września 1929 r. w sprawie wykonania rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 marca 1928 r. o podstawowych obowiązkach i prawach szeregowych marynarki wojennej, Dz.U. RP z 1929 r., nr 77, poz. 577.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wojskowych z dnia 16 marca 1930 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Spraw Wewnętrznych, Zagranicznych, Skarbu, Sprawiedliwości, Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Rolnictwa, Przemysłu i Handlu, Komunikacji oraz Pracy i Opieki Społecznej w sprawie wykonania ustawy z dnia 23 maja 1924 r. o powszechnym obowiązku służby wojskowej, zmienionej i uzupełnionej rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 stycznia 1928 r.,

- Dz.U. RP z 1930 r., nr 31, poz. 270, w brzmieniu zmienionym przez Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 września 1931 r. w sprawie sprostowania błędu w rozporządzeniu Ministra Spraw Wojskowych z dnia 16 marca 1930 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Spraw Wewnętrznych, Zagranicznych, Skarbu, Sprawiedliwości, Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Rolnictwa, Przemysłu i Handlu, Komunikacji oraz Pracy i Opieki Społecznej w sprawie wykonania ustawy z dnia 23 maja 1924 r. o powszechnym obowiązku służby wojskowej, zmienionej i uzupełnionej rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 stycznia 1928 r., Dz.U. RP z 1931 r., nr 86, poz. 678.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 1 kwietnia 1932 r. o małżeństwach oficerów, Dz.U. RP z 1932 r., nr 29, poz. 295.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 21 października 1932 r. – Kodeks karny wojskowy, Dz.U. RP z 1932 r., nr 91, poz. 765.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 28 października 1933 r. o uposażeniu oficerów i szeregowych Policji Państwowej i Straży Granicznej, Dz.U. RP z 1933 r., nr 86, poz. 666.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 grudnia 1933 r. o zasadach zaszeregowania oficerów i szeregowych Policji Państwowej i Straży Granicznej do grup uposażenia oraz o dodatkach lokalnych i służbowych, Dz.U. z 1933 r., nr 102, poz. 783.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 15 czerwca 1935 r. o zmianie rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 28 lipca 1928 r. w sprawie zawierania związków małżeńskich przez funkcjonariuszów Policji Państwowej, Dz.U. RP z 1935 r., nr 46, poz. 314.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 15 września 1938 r. o zmianie rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 28 lipca 1928 r. w sprawie zawierania związków małżeńskich przez funkcjonariuszów Policji Państwowej, Dz.U. RP z 1938 r., nr 71, poz. 515.

IRMINA MAZUREK-PŁECHA

DOKTORANTKA, UNIWERSYTET MARIII CURIE-SKŁODOWSKIEJ W LUBLINIE

ORCID: 0000-0003-4674-5123

Specyfika zawierania małżeństw przez funkcjonariuszy służb mundurowych w dwudziestoleciu międzywojennym

Przepisy regulujące zawieranie małżeństw przez funkcjonariuszy służb mundurowych dotyczyły ogółu funkcjonariuszy danej formacji i posiadały moc obowiązującą na całym obszarze II Rzeczypospolitej, niezależnie od formy zawarcia oraz przepisów poszczególnych dzielnic. Zawarcie ważnego związku małżeńskiego przez funkcjonariusza służby mundurowej w dwudziestoleciu międzywojennym następowało po wykluczeniu przeszkód, po uzyskaniu zezwolenia oraz przy zachowaniu terminów oraz formy przewidzianej przez przepisy obowiązujące w danej dzielnicy.

Funkcjonariusze służb mundurowych w celu zawarcia związku małżeńskiego zobowiązani zostali do uzyskania odpowiedniego zezwolenia. Obowiązek ten powstawał w momencie rozpoczęcia służby, niezastosowanie się do niego skutkowało nałożeniem kar porządkowych, przewidzianych w przepisach. Ustawodawca szczegółowo określił predyspozycje wnioskodawców oraz kandydatów na małżonków, jak również kwestie dotyczące wydawania zezwoleń, terminów składania wniosków, ramy czasowe załatwiania spraw, właściwość organów, skutki przekroczenia terminów oraz procedurę odwoławczą.

Słowa kluczowe: małżeństwo, prawo małżeńskie, II Rzeczpospolita, dwudziestolecie międzywojenne, funkcjonariusze, służby mundurowe, zezwolenie

IRMINA MAZUREK-PŁECHA

DOCTORAL STUDENT, MARIA CURIE-SKŁODOWSKA UNIVERSITY IN LUBLIN

ORCID: 0000-0003-4674-5123

The specificity of entering into marriages by officers of uniformed services in the interwar period

The provisions regulating entering into marriages by officers of uniformed services concerned all officers of a given formation and were valid throughout the entire territory of the Second Polish Republic, regardless of the form and the provisions of individual districts. Entering into the valid marriage by a uniformed service officer in the interwar period followed the exclusion of objectives, keeping the deadlines and the form provided for by the regulations in force in the given district, as well as after prior authorization.

The officers of the uniformed services were required to obtain the appropriate permission in order to enter into marriage. This obligation arose at the commencement of service, failure to comply with it resulted in the imposition of procedural penalties provided for in the regulations. The legislator specified in detail the predispositions of applicants and spouse candidates, as well as matters related to issuing permissions, deadlines for submitting applications, timeframes for handling cases, jurisdiction of the authorities, the consequences of exceeding deadlines and the appeal procedure.

Key words: marriage, marriage law, Second Polish Republic, the interwar period, officers, uniformed services, permission